

ORCID 0000-0003-1683-8337

dr Sebastian Konrad Matyjek*

ORCID 0000-0002-1374-6202

dr Paulina Kamińska**

**AMNESTIA W POLSCE LUDOWEJ (1944–1989)
ORAZ W POZĄTKOWYM OKRESIE TRANSFORMACJI USTROJOWEJ.
USTAWA AMNESTYJNA Z 7 GRUDNIA 1989 ROKU I JEJ SKUTKI
W PRAWIE KARNYM III RP*****

1. Wprowadzenie

Instytucja amnestii znana była już w starożytności¹. Termin „amnestia” wywodzi się z języka greckiego, w którym oznaczał „niepamięć, zapomnienie”. Jego odpowiednikiem było łacińskie *oblivio*, oznaczające „zapomnienie, puszczenie w niepamięć”². Współcześnie w literaturze prawa karnego pojęcie amnestia definiowane jest jako „zbiorowy akt łaski, który polega na darowaniu lub złagodzeniu kar prawomocnie orzeczonych za przestępstwa”³. Amnestia jest negatywną przesłanką

* Adwokat, Akademia Piotrkowska w Piotrkowie Trybunalskim; e-mail: sebastian.matyjek@apt.edu.pl.

** Uniwersytet Jagielloński, Wydział Prawa i Administracji; e-mail: pkaminska@uj.edu.pl.

*** Niniejsza publikacja została sfinansowana ze środków Priorytetowego Obszaru Badawczego Heritage w ramach Programu Strategicznego Inicjatywa Doskonałości w Uniwersytecie Jagiellońskim.

¹ Na temat amnestii w starożytności zob. J. Bednarzak, *Amnestia*, Warszawa 1965, s. 10–13; K. Holy, *Prawo międzynarodowe publiczne wobec amnestii*, Warszawa 2015, s. 30–34.

² J. Bednarzak, *Amnestia...*, s. 9.

³ A. Marek, V. Konarska-Wrzošek, *Prawo karne*, Warszawa 2016, s. 414. Amnestia – „to w odróżnieniu od indywidualnego aktu łaski (→ ulaskawienie) akt powszechny, o charakterze ogólnym, określany jako zbiorowy akt łaski przybierający postać ustawy”, tak: *Leksykon prawa karnego procesowego. 100 podstawowych pojęć*, red. W. Cieślak, K. Woźniowski, Warszawa 2012, s. 3. Szerszą definicję amnestii proponuje L. Wilk: „jest to ustawodawczy, normatywny akt polityki kryminalnej, będący przejawem liberalizacji odpowiedzialności karnej w stosunku do już popełnionych czynów pozostających w sferze zakazów prawa publicznego we wszystkich stadiach wymiaru sprawiedliwości (przedśledczym, śledczym, orzecznictwym i wykonawczym), a polegający na złagodzeniu represji karnej, która została zastosowana, jest lub ma zostać zastosowana względem określonych w sposób normatywny, indywidualnie nieoznaczonych kategorii czynów lub ich sprawców”; tenże, *W sprawie uregulowania i stosowania łaski generalnej*, „Palestra” 2002, nr 5–6, s. 36.

procesową i odnosi się tylko do postępowania wykonawczego⁴. Wchodzi ona wraz z abolicją w zakres pojęcia ulaskawienia *sensu largo*⁵. Termin ulaskawienie *sensu largo* w literaturze prawa oznacza „wszelkie formy zastosowania łaski, zarówno indywidualnej, jak i generalnej, w odniesieniu tak do osoby już skazanej, jak również we wcześniejszych stadiach procesu, a nawet przed jego wszczęciem, obejmującej zarówno darowanie lub złagodzenie sankcji karnej, jak i przywrócenie stanu sprzed jej zastosowania”⁶. Z kolei amnestia różni się od ulaskawienia *sensu stricto* przede wszystkim generalnym charakterem, ale także trybem i organem właściwym do jej wydania. Pojęcie amnestia może być rozumiane wąsko lub szeroko (w znaczeniu szerokim obejmuje ono również abolicję, czyli „puszczenie w niepamięć popełnionego przestępstwa, zakaz wszczynania i nakaz umorzenia postępowania karnego”)⁷. Najczęściej abolicja jest połączona razem z amnestią w jednym akcie ustawodawczym, który nazywany jest amnestią⁸. Przepisy prawa konstytucyjnego różnych państw przewidują, że uprawnienie do stosowania amnestii posiada organ ustawodawczy (parlament), bądź głowa państwa (prezydent, król)⁹.

W Polsce w dobie monarchii dziedzicznej łaska należała do uprawnień monarchy¹⁰, natomiast w czasach monarchii elekcyjnej prawo łaski

⁴ M. Cieślak, *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*, Warszawa 1973, s. 408. O rodzajach amnestii zob. W. Świda, *Prawo karne*, Warszawa 1978, s. 374; M. Plachta, *Amnestia jako jeden ze sposobów „rozliczania” sprawców najcięższych zbrodni międzynarodowych*, RPEiS 2003, z. 4, s. 8–9.

⁵ *Encyklopedia podręczna prawa karnego*, red. W. Makowski, t. I, Warszawa 1931, s. 47; *Leksykon prawa karnego*..., s. 3.

⁶ P. Rogoziński, *Instytucja ulaskawienia w prawie polskim*, Warszawa 2009, s. 20.

⁷ Tamże, s. 20–21. Szerzej o różnicach między ulaskawieniem a amnestią zob. A. Murzynowski, *Ułaskawienie w Polsce Ludowej*, Warszawa 1965, s. 9–14.

⁸ W. Świda, *Prawo karne*..., s. 373. Por. także W. Cieślak, *Prawo karne. Zarys instytucji i ogólne zasady*, Warszawa 2010, s. 245.

⁹ L. Wilk, *W sprawie uregulowania*..., s. 37, zdaniem którego „ponieważ głowa państwa tradycyjnie jest upoważniona do udzielania łaski indywidualnej, (...) można stwierdzić, że wyraźniejsze oddzielenie obu postaci łaski występuje tam, gdzie uprawnienie do stosowania amnestii uzyskał inny organ – ustawodawczy”.

¹⁰ *Historia Państwa i Prawa Polski*, pod red. J. Bardacha, t. I, Warszawa 1965, s. 325, 336, 521, 540–541; K. Kozłowski, *Prawo łaski Prezydenta RP. Historia. Regulacja. Praktyka*, Warszawa 2013, s. 65–73.

i amnestii przysługiwało sejmowi¹¹. Konstytucja 3 maja z roku 1791 r. przyznała prawo łaski królowi (o ograniczonym zakresie)¹², zaś prawa kardynalne sejmu grodzieńskiego z 1793 r. odebrały to uprawnienie panującemu¹³. Konstytucja Księstwa Warszawskiego z 22 lipca 1807 r.¹⁴ i Konstytucja Królestwa Polskiego z 27 listopada 1815 r.¹⁵ przewidywały, że prawo łaski należy do kompetencji monarchy.

W okresie międzywojennym w Polsce w latach 1918–1919 amnestie ogłaszał naczelnik państwa, jako tymczasowy suweren. Od czasu, gdy w 1919 r. Sejm uznał siebie za organ władzy suwerennej, przejął kompetencje w zakresie wydawania amnestii¹⁶. Konstytucja Rzeczypospolitej

¹¹ *Historia Państwa i Prawa Polski*, red. J. Bardach, t. II, Warszawa 1968, s. 113, 126; K. Kozłowski, *Prawo łaski...*, s. 73–75. J. Bednarzak podaje, że „w Polsce to wymknięcie się z rąk królewskich prawa stosowania łaski i jego przejście na sejm i króla łącznie odbyło się znacznie wcześniej niż we Francji, gdzie dopiero konstytucja z 1848 r. i z 1871 r. powierzały prawo stosowania powszechnych aktów łaski, tj. amnestii, ciału ustawodawczemu”. Autor zaznacza, że w czasach monarchii elekcyjnej w Polsce „każdy akt łaski indywidualny czy powszechny musiał być uchwalony przez sejm i wydany przez sejm łącznie z królem”; tenże, *Amnestia...*, s. 32. O amnestii w Polsce przedrozbiorowej zob. tamże, s. 31–37; L. Wójcik, *Dawne amnestje polskie*, Gl. Sąd. 1933, nr 6, s. 361–363.

¹² Szerzej na ten temat zob. K. Kozłowski, *Prawo łaski...*, s. 87–91.

¹³ J. Bednarzak, *Amnestia...*, s. 36.

¹⁴ *Dziennik Praw Księstwa Warszawskiego* 1810, t. I, nr 1. Art. 78 Konstytucji Księstwa Warszawskiego: „Prawo łaski służy Królowi; on tylko może darować lub zwolnić karę”. Jak wskazuje J. Bednarzak, „ponieważ prawo polskie odróżniało amnestię od łaski, należałoby z tego sformułowania wnioskować, że konstytucja, nic nie wspominając o amnestii, przyjęła, iż należy ona do dziedziny zastrzeżonej parlamentowi. Nie jest to jednak takie pewne, ponieważ konstytucja była tworem napoleońskim, a we Francji w tych czasach cesarz uważał się za uprawnionego do wydawania amnestii”; J. Bednarzak, *Amnestia...*, s. 37. Na temat prawa łaski w Księstwie Warszawskim zob. K. Kozłowski, *Prawo łaski...*, s. 91–94; J. Sobiech, *Prawo łaski w Księstwie Warszawskim i Królestwie Kongresowym*, SDPiPP” 2017, t. XX, s. 63–67. O historii amnestii we Francji do XX w. zob. J. Bednarzak, *Amnestia...*, s. 13–20.

¹⁵ *Dziennik Praw Królestwa Polskiego*, t. I, nr 1. Art. 43 Konstytucji Królestwa Polskiego: „Prawo ulaskawienia zachowane jest wyłącznie Królowi, który jest mocen darować lub zamienić karę”. J. Bednarzak podkreśla, że przepis art. 43 Konstytucji Królestwa Polskiego dotyczył wszystkich rodzajów łaski, a zatem także powszechnych aktów łaski; tenże, *Amnestia...*, s. 38. Szerzej o prawie łaski w Królestwie Polskim zob. W. Ćwik, *Prawo łaski w Królestwie Polskim w okresie konstytucyjnym*, AUMCS sec. G (Ius) 1975, t. XXII, nr 9, s. 115–126; K. Kozłowski, *Prawo łaski...*, s. 95–98. Na temat prawa łaski w Królestwie Polskim oraz na ziemiach państw zaborczych zob. J. Bednarzak, *Amnestia...*, s. 37–41; J. Sobiech, *Prawo łaski...*, s. 67–72.

¹⁶ J. Bednarzak, *Amnestia...*, s. 42–43, 87. Szczegółowo o amnestii w Polsce międzywojennej zob. tamże, s. 41–45.

Polskiej z 17 marca 1921 r.¹⁷ w art. 47 stanowiła, że amnestia mogła być wydawana tylko w drodze ustawodawczej¹⁸. Podobnie Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 23 kwietnia 1935 r.¹⁹, w art. 69 wymagała do wydania amnestii formy aktu ustawodawczego²⁰. Jedynie amnestia z 21 października 1932 r.²¹ została wydana w formie rozporządzenia oraz amnestia z 2 września 1939 r.²² w formie dekretu Prezydenta (obie amnestie były oparte na upoważnieniu konstytucyjnym Prezydenta do wydawania tego typu aktów równoważnych z ustawami)²³. W doktrynie przyjmowano, że konstytucje międzywojenne używają pojęcia amnestia w szerokim znaczeniu²⁴.

W latach 1918–1939 amnestia była stosowana wiele razy²⁵. Wówczas miała ona służyć między innymi rozładowaniu więzień, które były

¹⁷ Ustawa z dnia 17 marca 1921 r. – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 1921 r. Nr 44, poz. 267).

¹⁸ Na temat ulaskawienia w Konstytucji RP z 1921 r. zob. K. Kozłowski, *Prawo łaski...*, s. 99–107. Zgodnie z ustawą z 2 sierpnia 1926 r. zmieniającą i uzupełniającą Konstytucję Rzeczypospolitej z dnia 17 marca 1921 r. (Dz.U. z 1926 r. Nr 78, poz. 442), Prezydent uzyskał prawo do wydawania rozporządzeń z mocą ustawy – w czasie, gdy sejm i senat były rozwiązane, aż do chwili ponownego zebrania się sejmu, w razie nagłej konieczności państwowej (art. 5). Art. 5 tej ustawy zawierał również wyjątki, na które nie rozciągała się kompetencja Prezydenta do wydawania rozporządzeń z mocą ustawy, przy czym amnestia nie była objęta tymi wyjątkami. Por. J. Bednarzak, *Amnestia...*, s. 42, 87.

¹⁹ Ustawa Konstytucyjna z dnia 23 kwietnia 1935 r. (Dz.U. z 1935 r. Nr 30, poz. 227).

²⁰ Amnestia zgodnie z postanowieniami Konstytucji kwietniowej z 1935 r. mogła zostać wydana nie tylko przez Sejm w formie ustawy, ale także przez Prezydenta w drodze dekretu (na podstawie art. 55 Konstytucji RP z 1935 r.). Por. J. Bednarzak, *Amnestia...*, s. 43. Szerzej na temat ulaskawienia w Konstytucji RP z 1935 r. – K. Kozłowski, *Prawo łaski...*, s. 107–110.

²¹ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 21 października 1932 r. o amnestii z powodu wprowadzenia z dniem 1 września 1932 r. jednolitego polskiego kodeksu karnego i prawa o wykroczeniach (Dz.U. z 1932 r. Nr 91, poz. 782). Rozporządzenie to zostało wydane w powołaniu się na ustawę z 17 marca 1932 r. *o upoważnieniu Prezydenta Rzeczypospolitej do wydawania rozporządzeń z mocą ustawy* (Dz.U. 1932 nr 22 poz. 165).

²² Dekret Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 2 września 1939 r. o amnestii (Dz.U. z 1939 r. Nr 87, poz. 553).

²³ Zob. przypisy 20 i 22. Por. także L. Wilk, *W sprawie uregulowania...*, s. 37–38.

²⁴ Jak podaje L. Wilk, „doktryna międzywojenna dopuszczała generalną abolicję i uznawała, że konstytucje używają pojęcia „amnestia” w szerszym znaczeniu, lecz nie powoływała się na literalną wykładnię, a jedynie na zamiary twórców obu konstytucji, jak i stałą praktykę ustawodawczą”; tenże, *W sprawie uregulowania...*, s. 39.

²⁵ Można odnotować, że w Polsce w latach 1918–1939 wydano łącznie piętnaście aktów prawnych dotyczących amnestii: 23 grudnia 1918 r. – dekret wydany przez Naczelnika Państwa w przedmiocie

przepelnione²⁶. Natomiast częste wydawanie amnestii w tym okresie było krytykowane w literaturze z perspektywy destrukcyjnych skutków, które praktyka ta miała w obszarze polityki kryminalnej, powodując wzrost przestępczości i pieniactwa²⁷.

Celem niniejszej pracy jest charakterystyka regulacji prawnych dotyczących instytucji amnestii obowiązujących w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (1944–1989), jak również przedstawienie istoty oraz specyfiki jej stosowania. Przybliżona zostanie ustawa o amnestii z 1989 r., ze względu na to, że jest to ostatni, jak dotąd, akt amnestyjny wydany w Polsce, a także z uwagi na fakt, iż wywołał on negatywne skutki w obszarze prawa karnego III RP. Zaznaczone zostaną problemy występujące w prawie karnym w związku ze wspomnianym aktem prawnym, przyjęte w tej materii rozwiązania legislacyjne oraz uwagi autorów. Badania przeprowadzone zostały przy użyciu metody historyczno-prawnej oraz metody

złagodzenia niektórych kar, wymierzonych przez byłe sądy okupacyjne niemieckie (Dz.U. z 1918 r. Nr 21, poz. 73), 7 lutego 1919 r. – dekret wydany przez Naczelnika Państwa w przedmiocie amnestji przy przekroczeniach przepisów o podatkach bezpośrednich, opłatach skarbowych oraz podatku od spadków i darowizn (Dz.Pr.P.P. z 1919 r. Nr 14, poz. 191), 8 lutego 1919 r. – dekret wydany przez Naczelnika Państwa w przedmiocie amnestji z okazji otwarcia Sejmu Ustawodawczego (Dz.Pr.P.P. z 1919 r. Nr 16, poz. 219), 1 października 1919 r. – umowa amnestyjna z Niemcami – ustawa z dnia 14 października 1921 r. w przedmiocie ratyfikacji polsko-niemieckiej umowy amnestyjnej z dnia 1 października 1919 r. oraz dodatkowej do niej umowy amnestyjnej z dnia 12 lutego 1921 r. (Dz.U. z 1922 r. Nr 11, poz. 84), 18 grudnia 1919 r. – ustawa w przedmiocie amnestji przy przekroczeniach przepisów o państwowych podatkach i opłatach stemplowych, obowiązujących na terenie b. Dzielnicy Pruskiej (Dz.U. z 1919 r. Nr 98, poz. 517), 19 grudnia 1919 r. – ustawa w przedmiocie darowania odszkodowań i nawiązek za przestępstwa leśne (Dz.U. z 1920 r. Nr 2, poz. 10), 14 maja 1920 r. – ustawa o udzieleniu amnestji w b. dzielnicy pruskiej (Dz.U. z 1920 r. Nr 42, poz. 252), 10 marca 1921 r. – ustawa w przedmiocie amnestji (Dz.U. z 1921 r. Nr 29, poz. 163), 24 maja 1921 r. – ustawa w przedmiocie amnestji z powodu uchwalenia Ustawy Konstytucyjnej Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 17 marca 1921 r. (Dz.U. z 1921 r. Nr 42, poz. 261), 21 czerwca 1922 r. – układ Polsko-Niemiecki w przedmiocie amnestji na górnośląskim obszarze plebiscytowym podpisany w Opolu dnia 21-go czerwca 1922 r. (zatwierdzony ustawą z dnia 27 lipca 1922 r.) [Dz.U. z 1922 r. Nr 83, poz. 743], 6 lipca 1923 r. – ustawa w przedmiocie amnestji z powodu uznania granic Rzeczypospolitej (Dz.U. z 1923 r. Nr 70, poz. 555), 22 czerwca 1928 r. – ustawa o amnestji z powodu dziesięciolecia odzyskania niepodległości przez Państwo Polskie (Dz.U. z 1928 r. Nr 70, poz. 641), 2 stycznia 1936 r. – ustawa o amnestji (Dz.U. z 1936 r. Nr 1, poz. 1). Zob. także dwa akty prawne zawarte w przypisach 21 i 22 pracy.

²⁶ J. Bednarzak, *Amnestia...*, s. 45. W roku 1939 było aż 376 więzień. Były one stale przepelnione, ze względu na to, że ustrój polityczny, sytuacja ekonomiczna, czy bezrobocie bardzo sprzyjały rozwojowi przestępczości; tamże.

²⁷ Tamże, s. 44.

formalno-dogmatycznej, polegającej na analizie aktów normatywnych i przeglądzie literatury przedmiotu.

2. Regulacje dotyczące amnestii w okresie Polski Ludowej oraz w III RP

2.1. Przepisy konstytucyjne

Ustawa konstytucyjna z 19 lutego 1947 r.²⁸ o ustroju i zakresie działania najwyższych organów Rzeczypospolitej Polskiej, nie stanowiła o tym, jaki organ jest upoważniony do wydawania amnestii. W literaturze wskazywano, że wobec milczenia ustrojodawcy należy przyjąć, iż uprawnienie to przysługiwało sejmowi²⁹.

Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z 22 lipca 1952 r.³⁰, w przeciwieństwie do konstytucji marcowej z 1921 r. i konstytucji kwietniowej z 1935 r.³¹, zawiera jedynie wzmiankę o „prawie łaski” i pomija w ogóle amnestię. Art. 25 ust. 1 pkt 10 Konstytucji PRL stanowi ogólnie tylko o stosowaniu prawa łaski przez Radę Państwa³². W przepisie tego artykułu nie określono zakresu pojęcia prawa łaski, tak jak to miało miejsce w poprzednich konstytucjach³³.

W doktrynie w okresie PRL przyjmowano, że prawo do wydawania amnestii należy do Sejmu i mogła ona być ogłoszona ustawą lub w drodze dekretu z mocą ustawy przez Radę Państwa (w sytuacjach wyjątkowych,

²⁸ Dz.U. z 1947 r. Nr 18, poz. 71.

²⁹ Zdaniem J. Bednarzaka, skoro ustawa konstytucyjna z 1947 r. nie określała, jaki organ w państwie jest uprawniony do stosowania amnestii, to wobec tego należy uważać, iż „ogłaszanie amnestii, tj. aktu pochodzącego od najwyższych organów władzy w państwie, stanowiło uprawnienie sejmu, do którego wyłącznie, zgodnie z art. 3 pkt b, należało ustawodawstwo”, co było zgodne z zasadą zawartą w art. 47 Konstytucji RP z 1921 r. Autor nadmienia, że art. 4 ustawy konstytucyjnej z 1947 r. przewidywał możliwość udzielenia rządowi w drodze ustawodawczej pełnomocnictw do wydawania dekretów z mocą ustawy; J. Bednarzak, *Amnestia...*, s. 47.

³⁰ Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej uchwalona przez Sejm Ustawodawczy w dniu 22 lipca 1952 r. (Dz.U. z 1952 r. Nr 33, poz. 232) – dalej: Konstytucja PRL.

³¹ L. Wilk stwierdza, że chociaż Konstytucja RP z 1921 r. i Konstytucja RP z 1935 r. nie określały zakresu amnestii, wymagając dla niej tylko formy aktu ustawodawczego, to jednak właśnie poprzez określenie formy prawnej aktu ustawodawczego konstytucje międzywojenne wskazywały pośrednio na podmiot uprawniony do stosowania amnestii; L. Wilk, *W sprawie uregulowania...*, s. 38–39.

³² Szerzej o prawie łaski w Konstytucji PRL zob. K. Kozłowski, *Prawo łaski...*, s. 111–118.

³³ Por. L. Wilk, *W sprawie uregulowania...*, s. 38.

tj. w braku możliwości zwołania sesji sejmowej lub wystąpienia konieczności wyjątkowo szybkiego działania w okresie wyraźnego, poważnego zakłócenia normalnych warunków funkcjonowania organów władzy państwowej)³⁴. Leszek Wilk podkreśla, że prawo łaski co do zasady dokładniej jest regulowane w demokratycznych państwach prawnych, natomiast bardzo ogólnie albo i wcale nie jest unormowane w państwach typu monarchii absolutnej czy reżimu totalitarnego³⁵. Zdaniem autora, regulacja prawna dotycząca instytucji amnestii w ustawie konstytucyjnej powinna zawierać przynajmniej dwa podstawowe elementy takie jak: komu przysługuje prawo wydawania amnestii oraz w jakiej formie ma ono być wykonywane³⁶.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.³⁷ (podobnie jak Konstytucja z 17 października 1992 r.³⁸), przejęła wprost uregulowanie z Konstytucji PRL, przy czym określone w sposób ogólny „prawo łaski” nie należy już do uprawnień Rady Państwa, a do kompetencji Prezydenta, którego akty łaski nie wymagają dla swej ważności podpisu Prezesa Rady Ministrów (prerogatywa Prezydenta zawarta w art. 144 ust. 3 pkt 18 Konstytucji RP). Artykuł 139 Konstytucji RP stanowi: „Prezydent Rzeczypospolitej stosuje prawo łaski. Prawa łaski nie stosuje się do osób skazanych przez Trybunał Stanu”. Wyżej przytoczony artykuł jest lakoniczny. Można domniemywać, że chodzi w nim tylko o indywidualne ulaskawienie³⁹.

L. Wilk zwraca uwagę na brak podstawy prawnej w przepisach Konstytucji RP z 1997 r. dla stosowania łaski w formie generalnej amnestii (abolicji). Zauważa on, że jeżeliby przyjąć, iż określenie „prawo łaski” zawarte w art. 139 Konstytucji RP obejmuje również jego postać generalną

³⁴ J. Bednarzak, *Amnestia...*, s. 51; L. Wilk, *W sprawie uregulowania...*, s. 38.

³⁵ L. Wilk, *W sprawie uregulowania...*, s. 36.

³⁶ Tamże.

³⁷ Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 – dalej: Konstytucja RP.

³⁸ Art. 43 ustawy konstytucyjnej z dnia 17 października 1992 r. o wzajemnych stosunkach między władzą ustawodawczą i wykonawczą Rzeczypospolitej Polskiej oraz o samorządzie terytorialnym (Dz.U. z 1992 r. Nr 84, poz. 426).

³⁹ Por. P. Czarny, *Komentarz do art. 139 [w:] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. P. Tuleja, Warszawa 2019, s. 414–416; L. Wilk, *W sprawie uregulowania...*, s. 39.

(amnestię), wówczas prawo wydawania amnestii przysługiwałoby Prezydentowi. Jednakże taki wniosek Jego zdaniem nie jest prawidłowy, gdyż „wydaje się niedorzeczny z uwagi na polską tradycję oraz brak wskazania formy prawnej, w jakiej Prezydent miałby amnestię stosować”⁴⁰.

Autor przedstawia uwagi *de lege ferenda* dotyczące uregulowania amnestii w przepisach Konstytucji RP. Postuluje on, aby w przepisach ustawy zasadniczej wyraźnie postanowić, że „amnestia jak i generalna abolicja wymagają formy ustawy” i według niego mogłoby to zostać zawarte w odrębnym ustępie art. 139 Konstytucji RP. Sugeruje on także, aby w przepisie konstytucyjnym regulującym amnestię i generalną abolicję zawrzeć wyłączenie, zgodnie z którym „zastosowanie amnestii oraz generalnej abolicji nie jest dopuszczalne w stosunku do osób, wobec których orzeczono karę dożywotniego pozbawienia wolności lub 25 lat pozbawienia wolności, a także w sprawach o czyny zagrożone takimi karami”⁴¹. Ponadto uważa, że należałoby zagwarantować prawo do sądu amnestionowanemu, jak i pokrzywdzonemu przestępstwem, czyli zasada zaskarżalności i sądowej kontroli orzeczeń amnestyjnych⁴².

Z kolei Lidia Brodowski podaje, że na gruncie obowiązującej Konstytucji RP akty amnestyjne mogą być wydawane przez Parlament w formie ustawy lub wyjątkowo, gdy Sejm nie może zebrać się na posiedzenie, przez Prezydenta na wniosek Rady Ministrów w formie rozporządzenia z mocą ustawy, wymagającego zatwierdzenia przez Sejm na najbliższym posiedzeniu, zgodnie z art. 234 Konstytucji RP⁴³. Autorka stwierdza,

⁴⁰ L. Wilk, *W sprawie uregulowania...*, s. 40.

⁴¹ Tamże. Autor wymienia następujące powody przemawiające za tego rodzaju wyłączeniem: „wyjątkowy charakter tych kar i ich racjonalizacja wyrażająca się w zabezpieczeniu społeczeństwa przed osobnikami w najwyższym stopniu zdemoralizowanymi, konkurencja ze strony łaski indywidualnej, która to instytucja jest w takich przypadkach wyłącznie właściwa z uwagi na potrzebę wszechstronnego rozpatrzenia całokształtu okoliczności i właściwego wyważenia decyzji (ewentualnie z obwarowaniem łaski pewnymi warunkami itp.), wreszcie fakt, że amnestia nie powinna być tożsama z rehabilitacją, nie oznacza też depenalizacji, zatem nie powinna być stosowana tam, gdzie właściwa byłaby ustawa rehabilitacyjna bądź depenalizująca”; tamże.

⁴² Tamże, s. 41.

⁴³ L. Brodowski, *Ustrojony charakter prawa łaski i amnestii w kontekście instytucji ekstradycji*, PPK 2023, nr 3, s. 82. Szerzej o art. 234 Konstytucji RP z 1997 r. zob. M. Florczak-Wątor, *Komentarz do art. 234 [w:] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. P. Tuleja, Warszawa 2019, s. 665–667.

że „obowiązek przedłożenia Sejmowi wskazanego aktu pozostaje bez wpływu na jego wejście w życie, amnestia będzie miała zastosowanie w odniesieniu do wymienionych w rozporządzeniu z mocą ustawy sprawców czynów, nawet w przypadku braku wskazanej akceptacji Sejmu, czy też w przypadku uchylenia aktu przez Sejm, ze względu na brak możliwości wywierania wpływu na skutki prawne w okresie jego obowiązywania”⁴⁴.

2.2. Akty amnestyjne

Podobnie jak w okresie międzywojennym (1918–1939), tak w okresie powojennym (1944–1989)⁴⁵ amnestia była stosowana wielokrotnie.

Pierwsza amnestia w okresie Polski Ludowej została wydana 2 sierpnia 1945 r. Jak wskazano w literaturze „puszczono w niepamięć i przebaczone przede wszystkim niektóre przestępstwa wojskowe i o podłożu politycznym. Poza tym puszczono w niepamięć i przebaczone drobniejsze przestępstwa pospolite, niektóre występki skarbowe i przestępstwa podatkowe, wykroczenia i wykroczenia skarbowe. Oprócz przepisów

⁴⁴ L. Brodowski, *Ustrojony charakter...*, s. 82.

⁴⁵ W Polsce w latach 1945–1989 wydano łącznie piętnaście aktów amnestyjnych i/lub abolicyjnych: 2 sierpnia 1945 r. – amnestia wydana w rocznicę powstania Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego – dekret Rady Ministrów zatwierdzony przez Prezydium Krajowej Rady Narodowej *o amnestii* (Dz.U. 1945 nr 28 poz. 172 z późn. zm., Dz.U. 1945 nr 39 poz. 221), 22 lutego 1947 r. – amnestia dla antykomunistycznego podziemia – ustawa *o amnestii* (Dz.U. 1947 nr 20 poz. 78), 20 lipca 1950 r. – amnestia dotycząca odstępstwa od narodowości w czasie wojny – ustawa *o zniesieniu sankcji oraz ograniczeń w stosunku do obywateli, którzy zgłosili swą przynależność do narodowości niemieckiej* (Dz.U. 1950 nr 29 poz. 270), 22 listopada 1952 r. – amnestia dla upamiętnienia uchwalenia 22 lipca 1952 r. Konstytucji PRL – ustawa *o amnestii* (Dz.U. 1952 nr 46 poz. 309), 27 kwietnia 1956 r. – amnestia likwidująca skutki stalinizmu („odwilżowa”) – ustawa *o amnestii* (Dz.U. 1956 nr 11 poz. 57), 20 lipca 1964 r. – amnestia z okazji 20-lecia PRL – dekret Rady Państwa *o amnestii* (Dz.U. 1964 nr 27 poz. 174), 21 lipca 1969 r. – amnestia z okazji 25-lecia PRL – ustawa *o amnestii* (Dz.U. 1969 nr 21 poz. 151), 18 lipca 1974 r. – amnestia z okazji 30-lecia PRL – ustawa *o amnestii* (Dz.U. 1974 nr 27 poz. 159), 19 lipca 1977 r. – amnestia z okazji Święta Odrodzenia – dekret Rady Państwa *o amnestii* (Dz.U. 1977 nr 24 poz. 102), 12 grudnia 1981 r. – abolicja towarzysząca wprowadzeniu stanu wojennego – dekret Rady Państwa *o przebaczeniu i puszczeniu w niepamięć niektórych przestępstw i wykroczeń* (Dz.U. 1981 nr 29 poz. 158), 21 lipca 1983 r. – amnestia z okazji Święta Odrodzenia – ustawa *o amnestii* (Dz.U. 1983 nr 39 poz. 177 z późn. zm., Dz.U. 1983 nr 63 poz. 287), 21 lipca 1984 r. – amnestia z okazji 40-lecia PRL – ustawa *o amnestii* (Dz.U. 1984 nr 36 poz. 192), 17 lipca 1986 r. – ustawa *o szczególnym postępowaniu wobec sprawców niektórych przestępstw* (Dz.U. 1986 nr 26 poz. 126), 29 maja 1989 r. – abolicja w związku z „porozumieniem okrągłego stołu” – ustawa *o przebaczeniu i puszczeniu w niepamięć niektórych przestępstw i wykroczeń* (Dz.U. 1989 nr 34 poz. 179), 7 grudnia 1989 r. – ustawa *o amnestii* (Dz.U. 1989 nr 64 poz. 390).

o charakterze abolicyjnym dekret amnestyjny zawierał także przepisy o charakterze ściśle amnestyjnym darowujące lub zmniejszające kary wymierzone przez sądy wojskowe i przez inne sądy w sprawach o przestępstwa popełnione z pobudek politycznych, a dalej w sprawach o innego rodzaju przestępstwa, w sprawach o występki skarbowe i o przestępstwa podatkowe⁴⁶. Wyżej powołaną amnestię wyrażono aktem w formie dekretu Rady Ministrów zatwierdzonym przez Prezydium Krajowej Rady Narodowej, na podstawie ustawy Krajowej Rady Narodowej z dnia 3 stycznia 1945 r. o trybie wydawania dekretów z mocą ustawy⁴⁷. Późniejsze amnestie uchwalal Sejm w drodze ustawy⁴⁸ lub Rada Państwa w drodze dekretu z mocą ustawy⁴⁹. Rada Państwa skorzystała z tego uprawnienia trzy razy w: 1964 r.⁵⁰, 1977⁵¹ r. i 1981 r.⁵² (jedynie dekret o abolicji z 1981 r. został wydany w szczególnych warunkach stanu wojennego)⁵³.

Ponadto o podmiotach uprawnionych do stosowania amnestii w pewnych sytuacjach stanowiły przepisy art. 5 ustawy amnestyjnej z 21 lipca 1983 r.⁵⁴ oraz art. 4 ustawy z 17 lipca 1986 r. o szczególnym postępowaniu wobec sprawców niektórych przestępstw⁵⁵. Zgodnie z powyższymi przepisami w szczególnie uzasadnionych przypadkach Sąd Najwyższy na wniosek Prokuratora Generalnego PRL mógł umorzyć postępowanie o określone przestępstwa wymienione w tych przepisach, a także o inne

⁴⁶ J. Bednarzak, *Amnestia...*, s. 46. Szerzej na temat dekretu o amnestii z 2 sierpnia 1945 r. zob. tamże, s. 46–47, 143–145; A. Lityński, *Podstawy prawa terroru. O niektórych zmianach w prawie karnym pierwszej dekady Polski Ludowej* [w:] *Z dziejów sądów i prawa*, red. A. Lityński, Katowice 1992, s. 133.

⁴⁷ Dz.U. z 1945 r. Nr 1, poz. 1.

⁴⁸ Zob. przypis 45. Szerzej o ustawach amnestyjnych wydanych w okresie PRL – J. Bednarzak, *Amnestia...*, s. 47–55, 126–142, 145–172; A. Lityński, *Podstawy prawa terroru...*, s. 134; W. Świda, *Prawo karne...*, s. 373–374.

⁴⁹ Zob. przypis 45.

⁵⁰ Dekret Rady Państwa o amnestii z dnia 20 lipca 1964 r. (Dz.U. z 1964 r. Nr 27, poz. 174). Szczegółowo na temat tego aktu prawnego oraz wykładni jego przepisów – J. Bednarzak, *Amnestia...*, s. 55–59, 172–178.

⁵¹ Dekret Rady Państwa o amnestii z dnia 19 lipca 1977 r. (Dz.U. z 1977 r. Nr 24, poz. 102).

⁵² Dekret Rady Państwa o przebaczeniu i puszczaniu w niepamięć niektórych przestępstw i wykroczeń z dnia 12 grudnia 1981 r. (Dz.U. z 1981 r. Nr 29, poz. 158).

⁵³ Por. L. Wilk, *W sprawie uregulowania...*, s. 38.

⁵⁴ Dz.U. z 1983 r. Nr 39, poz. 177 ze zm., Dz.U. z 1983 r. Nr 63, poz. 287.

⁵⁵ Dz.U. z 1986 r. Nr 26, poz. 126.

przestępstwa oraz darować prawomocnie orzeczone za nie kary. Przywołane przepisy budzą kontrowersje. L. Wilk zauważa, że w przypadku tych przepisów „można mieć wątpliwość, czy ustawa, która zamiast określać, jakie przestępstwa podpadają pod amnestię, stanowi, że niemal każde przestępstwo może pod nią podpaść, jeśli tak uzna organ konstytucyjnie przecież nieuprawniony do stosowania łaski (sąd), nie jest w rzeczywistości aktem przekazania temu organowi (sądowi) władzy ustawodawczej. Zachodziłoby zatem podejrzenie niezgodności z Konstytucją”⁵⁶.

W literaturze wskazuje się, że powodami wydawania aktów amnestyjnych były najczęściej nieprawidłowości oraz niewydolność systemu wymiaru sprawiedliwości karnej⁵⁷. Zadaniem amnestii jest wówczas usunięcie lub złagodzenie skutków tych problemów⁵⁸. W okresie PRL akty amnestyjne były wydawane bardzo często pod pozorem upamiętnienia zdarzeń w życiu społeczno-politycznym (przede wszystkim rocznic), a decydowały o nich względy polityczno-kryminalne. Często ich celem było złagodzenie skutków zbyt surowych wyroków⁵⁹. Według Jana Bednarzaka, amnestie wydane w PRL w latach 1945–1956 w znacznej mierze przyczyniły się do stabilizacji stosunków wewnętrznych w państwie⁶⁰.

Amnestia w czasach PRL, podobnie jak w II RP, była nadmiernie stosowana⁶¹. W tym kontekście zdaniem Judyty Bielanowskiej „za uzasadnione należy uznać amnestie stanowione w okresie odbudowy państwowości polskiej i spójności narodowej, jak to miało miejsce w pierwszych latach II Rzeczypospolitej, jak również po zakończeniu II wojny światowej, a także te, które rozstrzygały kwestię więźniów politycznych, co miało miejsce zwłaszcza w latach osiemdziesiątych XX wieku. Trudniej natomiast uzasadnić wydawanie aktów amnestyjnych bez wyraźnej

⁵⁶ L. Wilk, *W sprawie uregulowania...*, s. 37.

⁵⁷ Katalog powodów wydawania aktów amnestyjnych zob. tamże, s. 34.

⁵⁸ Tamże, s. 35.

⁵⁹ A. Marek, V. Konarska-Wrzošek, *Prawo karne...*, s. 415. O ogólnych cechach amnestii wydanych w Polsce Ludowej w latach 1945–1965 zob. J. Bednarzak, *Amnestia...*, s. 59–60.

⁶⁰ J. Bednarzak, *Amnestia...*, s. 60.

⁶¹ Por. J. Bielanowska, *Stosowanie amnestii w polskiej tradycji polityki karnej* [w:] *Zagadnienia aktualnie poruszane przez młodych naukowców* 7, red. M. Kuczera, K. Piech, Kraków 2016, s. 291.

konieczności i potrzeby ogólnospołecznej”⁶². L. Wilk zwraca uwagę, że taka praktyka częstego wydawania amnestii w PRL powodowała, że sprawcy przestępstw mogli spodziewać się amnestii w określonym czasie i niewątpliwie wpływała na popełnianie przestępstw „na konto” przyszłej amnestii⁶³. Ponadto autor przypomina, że w związku z ostatnią amnestią z 7 grudnia 1989 r. miały miejsce groźne rozruchy i bunt w kilku dużych zakładach karnych⁶⁴. Powyżej wymienione okoliczności mogły zadecydować o zaprzestaniu stosowania amnestii.

3. Wpływ ostatniej ustawy amnestyjnej z 7 grudnia 1989 r. na prawo karne

Ustawa z dnia 7 grudnia 1989 r. o amnestii⁶⁵ została wydana w celu złagodzenia skutków represyjnej polityki karnej stosowanej w okresie PRL⁶⁶. Kontrowersje wzbudzały zwłaszcza art. 1 oraz art. 5 tego aktu. Zgodnie z art. 1 ust. 1 ustawy: „W sprawach o przestępstwa i przestępstwa skarbowe, jeżeli z okoliczności sprawy wynika, że w wypadku przestępstwa umyślnego kara pozbawienia wolności nie przekroczyłaby lat 2, a przestępstwa nieumyślnego lat 3, postępowanie karne umarza się”. Powyższy przepis był krytykowany przede wszystkim przez osoby represjonowane przez funkcjonariuszy organów bezpieczeństwa PRL. Podnoszono, że przepis tego artykułu w równym stopniu chronił osoby poddawane represjom, jak i osoby, które te represje stosowały⁶⁷. Ofiary i ich

⁶² Tamże. W ocenie autorki ustawy amnestyjne z okresu PRL odznaczają się w większości przypadków wyższą jakością i adekwatnością do sytuacji wewnętrznej w kraju niż amnestie wydane w II RP.

⁶³ L. Wilk, *W sprawie uregulowania...*, s. 35. W. Świda także zaznacza, że wydawanie aktów amnestyjnych w nadmiarze jest oceniane negatywnie z punktu widzenia prewencji generalnej, gdyż osłabia oddziaływanie represji karnej na przestępczość; W. Świda, *Prawo karne...*, s. 373.

⁶⁴ L. Wilk, *W sprawie uregulowania...*, s. 35.

⁶⁵ Dz.U. 1989 nr 64 poz. 390.

⁶⁶ A. Marek, V. Konarska-Wrzošek, *Prawo karne...*, s. 415.

⁶⁷ J. Bielanowska, *Stosowanie amnestii...*, s. 290. Autorka zauważa, że „sądy, mając na uwadze amnestię z 7 grudnia 1989 r. zmuszone są do umarzania toczących się postępowań przeciwko danym osobom (...) Z drugiej jednak strony fakt, iż w sposób równorzędny traktuje się wszystkich obywateli, nie wyłączając nikogo ze względu na chociażby przeszłość zawodową, pełnione funkcje i zajmowane stanowiska, dowodzi afirmacji zasady równości wszystkich wobec prawa (...)”; tamże. Szerzej na ten temat zob. A. Pilch, *Zbrodnia komunistyczna w aspekcie uregulowań ustawy o amnestii z dnia 7 grudnia 1989 r.*, *CzPKiNP* 2009, z. 3, s. 118–122, 124–130.

oprawcy byli traktowani na równi wobec prawa, w myśl opacznie rozumianej łacińskiej maksymy *nulla potentia super leges esse debet*.

Na podstawie art. 5 wyżej wspomnianej ustawy złagodzone kary oraz zamieniono karę śmierci na karę 25 lat pozbawienia wolności⁶⁸. W związku z tym, iż Kodeks karny z 1969 r.⁶⁹ nie przewidywał kary dożywotniego pozbawienia wolności, na mocy ustawy o amnestii z 7 grudnia 1989 r. w okresie od 11 grudnia 1989 r. (tj. od wejścia w życie tej ustawy) do wejścia w życie 20 listopada 1995 r. nowelizacji Kodeksu karnego z 12 lipca 1995 r.⁷⁰ (która dopiero wprowadziła karę dożywotniego pozbawienia wolności), wobec szczególnie niebezpiecznych sprawców mogła być orzeczona kara pozbawienia wolności w maksymalnym wymiarze 25 lat. Kodeks karny z 1969 r. nie zawierał także możliwości poddawania takich osób nadzorowi lub izolacji postpenalnej⁷¹.

Jako odpowiedź na zbliżające się zakończenie wykonywania kar orzeczonych wobec sprawców najcięższych przestępstw (którym na mocy amnestii z 7 grudnia 1989 r. karę śmierci zamieniono na karę 25 lat pozbawienia wolności), uchwalono ustawę z 22 listopada 2013 r. o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie

⁶⁸ Art. 5 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 7 grudnia 1989 r. o amnestii. „1. W sprawach o przestępstwa i przestępstwa skarbowe, za które wymierzono karę surowszą niż określona w art. 2 ust. 1: 1) łagodzi się: a) o połowę karę pozbawienia wolności orzeczoną w wymiarze do 10 lat, b) o jedną trzecią karę pozbawienia wolności orzeczoną w wymiarze powyżej 10 lat, c) karę 25 lat pozbawienia wolności do lat 15, 2) zamienia się karę śmierci na karę 25 lat pozbawienia wolności, a orzeczoną obok niej karę dodatkową pozbawienia praw publicznych łagodzi się do 10 lat. 2. Łagodzi się o połowę nie wykonane w całości lub w części grzywny orzeczone obok kary pozbawienia wolności”. Zob. krytycznie na ten temat J. Białanowska, *Stosowanie amnestii...*, s. 291, zdaniem której, „o ile można jeszcze przyjąć, iż, rzeczywiście, obstawanie przy karze śmierci w nowej sytuacji politycznej, w tak doniosłych dla narodu wydarzeniach związanych z przemianami społeczno-politycznymi, byłoby nieadekwatne (...) o tyle trudniej już zrozumieć powody łagodzenia kar, przewidziane w pkt. 1 (...) Zdecydowanie się w takiej sytuacji na wydanie amnestii, która do tego stopnia łagodzi kary, stanowi niejako przyzwolenie na generowanie wzrostu przestępczości, a także narażenie beneficjentów amnestii na recydywę”.

⁶⁹ Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 1969 r. Nr 13, poz. 94).

⁷⁰ Ustawa z dnia 12 lipca 1995 r. o zmianie Kodeksu karnego, Kodeksu karnego wykonawczego oraz o podwyższeniu dolnych i górnych granic grzywn i nawiązek w prawie karnym (Dz.U. z 1995 r. Nr 95, poz. 475).

⁷¹ A. Dziergawka, *Negatywne skutki ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób*, „Probacja” 2022, nr 1, s. 62–63. Autorka zwraca uwagę, że kodeks karny z 1932 r. zawierał środki zabezpieczające wyłącznie o charakterze izolacyjnym; tamże, s. 74. Zob. np. art. 84 § 1 Kodeksu karnego z 1932 r.

życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób⁷² (potocznie zwana ustawą „o zaburzonych”, „lex Trynkiewicz” lub ustawą „o bestiach”)⁷³. Ustawa ta przewiduje możliwość zastosowania wobec określonej kategorii sprawców albo nadzoru prewencyjnego (czyli środka „wolnościowego”), albo bardziej dotkliwej izolacji postpenalnej⁷⁴. Ustawodawca, chcąc wypełnić lukę prawną i zapobiec konfrontacji społeczeństwa z wolnymi w świetle prawa byłymi przestępcami, sięgnął po koncepcję *sui generis* prizonizacji tworząc Krajowy Ośrodek Zapobiegania Zachowaniom Dyssocjalnym w Gostyninie⁷⁵.

Z uzasadnienia u.p.o.z.p. wynika, że jej podstawowym celem było uzupełnienie polskiego porządku prawnego o rozwiązania przewidujące terapię, w warunkach izolacji, sprawców przestępstw, którzy, mając zaburzenia psychiczne, mogą ponownie popełnić groźne przestępstwo przeciwko życiu, zdrowiu, bezpieczeństwu powszechnemu lub wolności seksualnej innych osób⁷⁶. Rozwiązanie przyjęte w ustawie w postaci umieszczenia sprawców wyżej wymienionych przestępstw (tzw. „bestii”) w ośrodku w Gostyninie jest oceniane negatywnie, z uwagi na fakt, iż odbyli oni już kary, a ustawa przewiduje ich izolację postpenalną⁷⁷. Występuje tutaj swego rodzaju konflikt pomiędzy dwoma wartościami

⁷² Dz.U. z 2014 r. poz. 24 – dalej: u.p.o.z.p.

⁷³ K. Piech, *Prawa człowieka a instytucja izolacji postpenalnej – analiza wybranych przepisów ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób*, FIUWr 2016, t. 5 (2), s. 151.

⁷⁴ Tamże.

⁷⁵ Szerzej na temat funkcjonowania Krajowego Ośrodka Zapobiegania Zachowaniom Dyssocjalnym w Gostyninie – P. Litka, G. Pawlikowski, *Prawa człowieka a utworzenie i działalność Krajowego Ośrodka Zapobiegania Zachowaniom Dyssocjalnym w Gostyninie (2014–2018)* [w:] *Prawa człowieka i ich ochrona*, red. M. Malczyńska-Białe, K. Żarna, Rzeszów 2018, s. 93–98, P. Kukliński, *Praktyka funkcjonowania Krajowego Ośrodka Zapobiegania Zachowaniom Dyssocjalnym. Uwagi na tle wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 23 listopada 2016 roku w sprawie K 6/14 – część I*, SPPAiE 2021, t. 35, s. 247–266, M. Platek, *Negatywne skutki iluzji terapii. Uwagi o stosowaniu ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób*, PiP 2020, z. 11, s. 96–99, A. Dziergawka, *Negatywne skutki ustawy...*, s. 71–74.

⁷⁶ *Uzasadnienie rządowego projektu ustawy z dnia 22 listopada 2013 r. o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób*, Sejm VII kadencji, druk nr 1577.

⁷⁷ Por. M. Platek, *Negatywne skutki...*, s. 94–95; K. Piech, *Prawa człowieka...*, s. 159–160.

prawnie chronionymi: wolnością jednostki korelującą z funkcją gwarancyjną prawa karnego *versus* zapewnienie porządku i bezpieczeństwa w społeczeństwie⁷⁸.

Ustawa „o bestiach” była dość powszechnie krytykowana w nauce prawa⁷⁹ oraz w środowisku psychiatrów⁸⁰, psychologów i seksuologów⁸¹. Trzeba jednak nadmienić, że mimo szerokiej krytyki, jak również niejednokrotnie medialnie „entuzjastycznego” wydźwięku, stanowi ona narzędzie niwelowania negatywnych skutków amnestii z 7 grudnia 1989 r. i jak do tej pory nie wprowadzono nic innego.

Należy również odnotować, że w dniu 1 października 2023 r. weszła w życie ustawa z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw⁸². Ta nowelizacja Kodeksu karnego z 1997 r.⁸³ wzmocniła ochronę prawnokarną przed najcięższymi kategoriami przestępstw przez zaostrenie odpowiedzialności karnej wobec sprawców przestępstw przeciwko życiu, zdrowiu i wolności seksualnej. Wprowadziła ona między innymi elastyczny wymiar kar do 30 lat pozbawienia wolności (zatem podniesiono z 25 lat pozbawienia wolności do 30 lat)⁸⁴, jak również możliwość orzeczenia przez sąd zakazu stosowania warunkowego przedterminowego zwolnienia w przypadku wymierzenia kary dożywotniego pozbawienia wolności⁸⁵. Warto szczególnie przytoczyć art. 77 § 4 k.k., zgodnie z którym „wymierzając karę dożywotniego pozbawienia wolności, sąd może orzec zakaz warunkowego zwolnienia sprawcy, jeżeli charakter

⁷⁸ K. Piech, *Prawa człowieka...*, s. 152. Podobnie A. Dziergawka, *Negatywne skutki ustawy...*, s. 63.

⁷⁹ M. Platek, *Negatywne skutki...*, s. 94–96, A. Dziergawka, *Negatywne skutki ustawy...*, s. 64–71, 75–76. Por. F. Jedras, K. Grabarczyk, *Przestępstwa orzekania izolacji postpenalnej rozważania na tle orzecznictwa sądów powszechnych i Sądu Najwyższego*, AULFI 2019, nr 86, s. 34–35; K. Piech, *Prawa człowieka...*, s. 156–160. W doktrynie na temat u.p.o.z.p. można znaleźć przeciwstawne stanowiska – por. K. Piech, *Prawa człowieka...*, s. 151–152.

⁸⁰ K. Piech, *Prawa człowieka...*, s. 160.

⁸¹ Por. F. Jedras, K. Grabarczyk, *Przestępstwa orzekania...*, s. 35–36.

⁸² Dz.U. z 2022 r. poz. 2600.

⁸³ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. 1997 nr 88 poz. 553) – dalej: k.k.

⁸⁴ Art. 37 k.k. z 1997 r. na mocy ustawy z 7 lipca 2022 r. otrzymał brzmienie: „Kara pozbawienia wolności wymieniona w art. 32 pkt 3 trwa najkrócej miesiąc, najdłużej 30 lat; wymierza się ją w miesiącach i latach”.

⁸⁵ Na mocy ustawy z 7 lipca 2022 r. został wprowadzony do k.k. art. 77 § 3 i 4.

i okoliczności czynu oraz właściwości osobiste sprawcy wskazują, iż jego pozostawanie na wolności spowoduje trwale niebezpieczeństwo dla życia, zdrowia, wolności lub wolności seksualnej innych osób”.

Przepis art. 77 § 4 k.k. zawiera duży potencjał nieostrości. Nie budzi wielkich kontrowersji początkowa jego treść, wskazująca, iż nie należy on do norm o charakterze stanowczym, „sąd może”, a więc nie musi. Jednakże dalsza treść tego przepisu napawa obawą i to na kilku płaszczyznach. Jak zauważa Violetta Konarska-Wrzosek, „wprowadzenie możliwości orzekania przez sądy tzw. bezwzględnego dożywotniego pozbawienia wolności należy ocenić krytycznie co najmniej z dwóch powodów. Po pierwsze, wątpliwości budzi rzeczywista możliwość formułowania jednoznacznej i trwalej (przekraczającej okres 30 i więcej lat efektywnego odbywania kary), wysoce negatywnej prognozy kryminologicznej co do przyszłego zachowania skazywanego sprawcy. Po drugie, wyłączenie możliwości warunkowego przedterminowego zwolnienia pozbawia skazywanego wszelkiej nadziei na odmianę swojego losu, co jest karaniem z pogwałceniem wskazanych w art. 3 k.k. zasad humanitaryzmu, a co więcej – stanowić może zadawaną dożywotnio torturę psychiczną, a takie karanie jest sprzeczne zarówno z art. 40 Konstytucji RP, jak i z art. 3 EKPC⁸⁶ (por. wyrok ETPC z 12.03.2019 r., 41216/13, *Petukhov v. Ukraina*, LEX nr 2630345)”⁸⁷. W opinii autorki, pomimo wprowadzenia do systemu polskiego prawa możliwości orzekania kary dożywotniego pozbawienia wolności z zakazem skorzystania przez skazanego z warunkowego przedterminowego zwolnienia, sądy powinny powstrzymać się od jego orzekania, w szczególności, że „prawo do warunkowego zwolnienia nie stanowi prawa podmiotowego uprawniającego do żądania jego realizacji, lecz stanowi jedynie pewną możliwość, która nie musi być zrealizowana w każdym przypadku”⁸⁸.

⁸⁶ Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284).

⁸⁷ V. Konarska-Wrzosek, *Komentarz do art. 77 Kodeksu karnego* [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. V. Konarska-Wrzosek, Warszawa 2023, s. 544. Zob. J. Adamowski, *Kara bezwzględnego dożywotniego pozbawienia wolności w perspektywie konwencyjnej*, CzoPKiNP 2023, z. 3 i powołane tam orzecznictwo ETPC.

⁸⁸ V. Konarska-Wrzosek, *Komentarz...*, s. 544–545.

Warto mieć na uwadze ryzyko postawienia niewłaściwej, skrajnie złej prognozy kryminologicznej, czy nawet wskutek rażących błędów osadzenie niewinnej osoby w zakładzie penitencjarnym, jak miało to miejsce w sprawie Tomasza Komendy.

Powyższe rozważania prowadzą do wniosków, iż w ramach prowadzonych badań należy rozważyć znaczenie instytucji amnestii w kontekście praw człowieka.

4. Zakończenie

Stosowanie amnestii jako jednego z instrumentów polityki karnej, wywołuje emocje oraz rodzi wątpliwości natury prawnej, politycznej i społecznej. Instytucja ta jest kontrowersyjna, a ostatnia ustawa amnestyjna wydana w Polsce 7 grudnia 1989 r. wywołała skutki, które były odczuwalne zwłaszcza w zakresie prawa karnego III RP. Chociaż amnestia nie jest stosowana już od ponad trzech dekad, to jednak analiza wyżej przywołanego aktu prawnego nadal pozostaje istotna z punktu widzenia nauki prawa karnego.

Na podstawie historii instytucji amnestii w okresie PRL można wyciągnąć pewne wnioski. Z pewnością amnestia nie powinna być nadużywana, tak jak to miało miejsce w okresie II RP oraz PRL, gdyż zbyt częste wydawanie jej stanowi zachęcanie osób skazanych do popełnienia przestępstw (poprzez możliwość popełniania przestępstw na poczet kolejnej, spodziewanej, wyczekiwanej amnestii).

Jeżeli amnestia miałaby być stosowana wspólnie, to nie powinna obejmować kar najsurowszych, to jest obecnie kary dożywotniego pozbawienia wolności i 30 lat pozbawienia wolności⁸⁹, jak również powinna dotyczyć przestępstw popełnionych przed datą wcześniejszą niż data wejścia w życie aktu amnestyjnego z uwagi na „kryminogenny charakter informacji o zamiarze uchwalenia amnestii” (zgodnie z postulatami L. Wilka)⁹⁰. Amnestia powinna dotyczyć jedynie przestępstw politycznych lub drobnych przestępstw pospolitych. To narzędzie prawa powinno być

⁸⁹ Por. J. Skupiński, *Amnestia w Polsce – problem aktualny* [w:] *Zagadnienia współczesnej polityki kryminalnej* red. T. Dukiet-Nagórska, Bielsko-Biała 2006, s. 102.

⁹⁰ Zob. L. Wilk, *W sprawie uregulowania...*, s. 40, 42.

stosowane bardzo ostrożnie. Judyta Bielawska przypomina, że amnestia w odróżnieniu od ulaskawienia (które uwzględnia całokształt warunków dotyczących konkretnej osoby, rokowania co do jej przyszłych możliwych zachowań, a także ocenę już osiągniętych celów resocjalizacyjnych), ma charakter generalny i jest pozbawiona indywidualnych kryteriów ocennych. Autorka zaznacza przy tym, iż „dany czyn przestępny może zostać popełniony z bardzo różnych pobudek, przez osoby o diametralnie różnych osobowościach i cechach charakterologicznych, co do których częstokroć nie można przewidzieć konsekwencji złagodzenia kary”⁹¹. Wyżej wskazana autorka zwraca również uwagę na ryzyko związane ze stosowaniem amnestii, polegające na tym, iż może ona przyczynić się do wzrostu przestępczości, która może być znacznie poważniejsza niż ta, co do której miała zastosowanie⁹².

Amnestia powinna być postrzegana jako nadzwyczajny instrument prawny, który może znaleźć zastosowanie w sytuacjach szczególnych, zwłaszcza wówczas, gdy ujawniają się dysfunkcje bądź niewydolność wymiaru sprawiedliwości. Należy ją traktować jako rozwiązanie o charakterze wyjątkowym (tzw. wentyl bezpieczeństwa). Jej zasadniczą funkcją jest pełnienie roli mechanizmu korekcyjnego, ukierunkowanego na usunięcie lub ograniczenie negatywnych skutków niedoskonałości systemowych. Z uwagi na fakt, iż ingeruje w kompetencje władzy sądowniczej, należałoby szukać dla niej zastosowania wyłącznie w szczególnie uzasadnionych okolicznościach⁹³.

Jak każda instytucja prawa amnestia posiada zarówno zalety, jak i wady. Spełnia rolę pozytywną, jeżeli chodzi o złagodzenie skutków zbyt surowych skazań (umożliwia skorygowanie wadliwości polityki karnej)⁹⁴, jak również prowadzi do rozładowania przełudnionych więzień⁹⁵.

⁹¹ J. Bielawska, *Stosowanie amnestii...*, s. 291.

⁹² Tamże.

⁹³ Por. K. Holy, *Prawo międzynarodowe publiczne...*, s. 21.

⁹⁴ A. Marek, V. Konarska-Wrzošek, *Prawo karne...*, s. 415.

⁹⁵ J. Skupiński, *Amnestia w Polsce...*, s. 100–101. Autor podaje, że dzięki amnestii z 7 grudnia 1989 r. populacja więzienna w 1988 r. zmniejszyła się z prawie 68 tys. do niewiele ponad 40 tys. Jak zaznacza „wyjawszy amnestie, które ogłasza się dla realizacji określonych (dobrych czy złych) celów politycznych, główna (a czasem jedyna) funkcja amnestii sprowadza się do zaspokojenia potrzeby

Wywołuje również skutki negatywne, przede wszystkim zakłóca pracę resocjalizacyjną nad osobami skazanymi oraz podważa powagę prawomocnych wyroków⁹⁶. Wymieniane są także takie jej wady, jak: generalizacja, automatyzm, sztuczne granice czasowe powodujące naruszenie zasady równości wobec prawa, a także destruktywna rola w polityce kryminalnej, co stwierdzono na podstawie badań nad skutecznością amnestii w PRL⁹⁷. Instytucja amnestii miała wielu krytyków. Zdecydowanymi jej przeciwnikami byli między innymi: Beccaria, Bentham, Feuerbach, Filangeri, czy Kant⁹⁸. Przeciwnikiem amnestii był także Juliusz Makarewicz, który opowiadał się za rozbudową instytucji indywidualnych ulaskawień i sędziowskiego prawa darowania kary⁹⁹.

Ocena instytucji amnestii na pewno nie jest łatwa. Słusznie zauważa L. Wilk, że nazwa „amnestia” jest określeniem zbiorczym, które obejmuje szereg instytucji i rozwiązań, a zatem to one *in concreto* powinny być przedmiotem oceny. Według autora za nieprawidłowe można uznać konkretne rozwiązania prawa amnestyjnego, a nie samą instytucję amnestii¹⁰⁰. Nadto dostrzega on pozytywne aspekty stosowania tej instytucji, na przykład jako środka pomocniczego wobec określonego rodzaju przestępstw oraz w okresach reform prawa karnego¹⁰¹. Idąc tokiem myślenia przywołanego autora, amnestię można określić jako środek zaradczy na niewydolny system penitencjarny. Pozostawał jeszcze inny wydzźwięk, nie

rozładowania przeludnionych zakładów karnych. Taką funkcję spełniała w Polsce zdecydowana większość amnestii i nie ma powodu, aby tego faktu nie zauważać”. W ocenie autora mimo wszystko lepiej jest jednak wydać akt amnestyjny, niż utrzymywać sytuację wysoce niekorzystną, a przecież taka „rozładująca” amnestia spełnia rolę pozytywną; tamże.

⁹⁶ A. Marek, V. Konarska-Wrzošek, *Prawo karne...*, s. 415.

⁹⁷ L. Wilk, *W sprawie uregulowania...*, s. 35. Z badań nad wykonaniem amnestii w PRL zob.: A. Kobus, *Powrotność do przestępstwa osób zwolnionych z zakładów karnych i aresztów śledczych na mocy amnestii z 1969 r.*, Warszawa 1973, s. 1–20; A. Ratajczak, *Powrotność do przestępstwa i stosunek do pracy osób zwolnionych z zakładów karnych na podstawie ustawy amnestyjnej z 1969 r.*, ZNASW 1974, nr 4, s. 187–206; L. Sługocki, *Badania nad wykonaniem amnestii z 1969 r.* – rozprawa doktorska, niepubl.

⁹⁸ *Encyklopedia podręczna...*, s. 48. Por. także J. Warylewski, *Prawo karne. Część ogólna*, Warszawa 2009, s. 502, gdzie autor wskazuje na przewagę racjonalnej polityki karania nad korekcyjną funkcją amnestii.

⁹⁹ A. Marek, V. Konarska-Wrzošek, *Prawo karne...*, s. 415.

¹⁰⁰ L. Wilk, *W sprawie uregulowania...*, s. 35.

¹⁰¹ Tamże.

mniej ważny – nienormatywny. Państwo – szczególnie o reżimie niedemokratycznym – używając takiego instrumentu prawnego, jawiło się jako wybawca dla skazanych, a nie wyłącznie ciemieżyciel, co miało szczególne znaczenie w okresie PRL-u. Jednak jak wskazuje wyżej podany autor, „w państwach totalitarnych amnestia wobec przestępczości politycznej, czyli w istocie wobec opozycji politycznej, jest łaską „pozorną”, gdyż za zasłoną sloganów o „wielkoduszości” kryje się w istocie motyw zarejestrowania, zaewidencjonowania opozycji dla objęcia jej kontrolą i następnie już jako rozpoznanej – zniszczenia bądź przynajmniej ograniczenia”¹⁰². W polskiej perspektywie możemy o takiej praktyce pisać w czasie przeszłym, jednak na świecie nadal istnieją państwa totalitarne, w których ten mechanizm nadal ma się nad wyraz dobrze.

W Polsce amnestia nie jest stosowana od 1989 r. Można zadać pytanie, czy na zasadzie *desuetudo* nie wyszła ona z użycia? Ustawa z 7 grudnia 1989 r. o amnestii ma nadal status aktu prawnego obowiązującego, nie uległa derogacji bądź abrogacji. Nadto zwrócić należy uwagę na art. 15 tegoż aktu, według którego ustawę o amnestii stosuje się do czynów popełnionych przed dniem 12 września 1989 roku.

Pytaniem o znaczeniu pierwszorzędnym byłoby, czy na gruncie obecnie obowiązującej Konstytucji ta instytucja w ogóle istnieje? Czy nie jest ona sprzeczna z ustawą zasadniczą? Jeżeli jednak nie ma kolizji natury konstytucyjnej, to czy współcześnie amnestia jako akt generalny powinna być w ogóle wydawana? Czy przystaje ona do współczesnych standardów polskiego prawa? Pytania te rozbudzają emocje i stanowią pretekst do pogłębionej analizy instytucji amnestii aspirującej do miana monografii naukowej. W naszej opinii każda sprawa powinna być rozpatrywana indywidualnie w stosunku do konkretnej osoby przy uwzględnieniu wszystkich okoliczności sprawy (prawo łaski indywidualnej jako korekta błędnego orzeczenia sądu). O ile instytucja amnestii mogła mieć zastosowanie w okresie PRL wobec więźniów politycznych, aczkolwiek i ówczesnie była kontrowersyjna, to współcześnie wydaje się, że stosowanie jej nie ma sensu. Można ją zatem określić reliktem PRL-u.

¹⁰² Tamże, s. 35–36. Por. także A. Lityński, *Podstawy prawa terroru...*, s. 134.

Last but not least, nie mogą pozostać zapomniane krwawe incydenty, związane z wydaniem amnestii, jakie miały miejsce w 1989 r., czyli w pierwszym roku wolnej, demokratycznej Polski. Dnia 7 grudnia 1989 r. miał miejsce najgłośniejszy skandal penitencjarny, określany w ówczesnych mediach „pierwszą masakrą III RP”. W publicznych mediach została podana wiadomość, że amnestia nie obejmie recydywistów, nawet tych drobnych i wywołała ona furję w zakładach karnych i aresztach w całej Polsce¹⁰³. Krwawe zamieszki i ofiary w ludziach miały miejsce między innymi w Zakładach Karnych w Czarnem oraz w Goleniowie¹⁰⁴.

Konkludując, ustawa amnestyjna z 1989 r. zamieniła kary śmierci na kary 25 lat pozbawienia wolności. W konsekwencji braku kary superizolacyjnej po latach na wolność mieli wyjść seryjni mordercy i przestępcy na tle seksualnym, jak Mariusz Trynkiewicz. Lekiem na aberrację poprzednich ustawodawców miał być specjalny ośrodek w Gostyninie, ale i ta instytucja, jak wynika chociażby z niniejszej pracy, jest przedmiotem krytyki.

Sformułowanie jednoznacznej oceny podjętej tematyki nie należy do prostych. Instytucja amnestii wielokrotnie wzbudzała, nierzadko uzasadnione, kontrowersje społeczne. Działo się to nie bez przyczyny, gdyż sama amnestia powoduje różnorodne niekorzystne skutki. Akty amnestyjne nie tylko uniemożliwiają prowadzenie konsekwentnej polityki kryminalnej, ale również zakłócają pracę resocjalizacyjną ze skazanymi. A należy wskazać, że jest to proces wyjątkowo pracochłonny, żmudny i nawet w sprzyjających okolicznościach obciążony wysokim stopniem niepowodzenia. Można zaryzykować stwierdzenie, że częste stosowanie amnestii w okresie PRL-u prowadziło do popełniania przestępstw „na konto”, jakże wyciekowanej przez skazanych amnestii¹⁰⁵. Bezsprzecznie nadużywana przez

¹⁰³ Na ten aspekt zwraca uwagę J. Skupiński i podkreśla, aby w przyszłości „ustrzec się poważnego błędu amnestii z 1989 r., w której wyłączono recydywistów z art. 60 § 2 k.k. z 1969 r., co było przyczyną późniejszych tragicznych w skutkach buntów więźniów”; J. Skupiński, *Amnestia w Polsce...*, s. 102.

¹⁰⁴ Doniesienia medialne można znaleźć np. w: <https://historia.dorzeczy.pl/miesiecznik/143938/bunt-y-w-wiezieniach-w-polsce-w-1989-roku.html>, <https://gp24.pl/bunt-wiezniow-w-czarnem-tak-to-bylo/ar/4790611>, 30.04.2024. Na ten temat zob. J.N. Chadaś, „Ostatnia wielka amnestia”. *Bunt w więzieniach na Pomorzu Zachodnim w 1989 roku* – rozprawa doktorska, niepubl.

¹⁰⁵ Por. *Vabank II, czyli riposta*, reż. J. Machulski, 1984, gdzie odwiedzający osadzonego adwokata, po nieudanej próbie wniesienia apelacji zapewnia skazanego, że spodziewana amnestia na pewno go obejmie. Jest to co prawda scena z filmu, jednakże przekaz jak najbardziej prawdziwy.

ustawodawcę amnestia niweczy powstrzymujące od popadania w konflikt z prawem oddziaływanie kar. Amnestia jest to „broń obusieczna”, z jednej strony umożliwia państwu ukazać swoje „przebaczające” oblicze, z drugiej godzi w autorytet prawa, wywołując jednocześnie efekt labilności prawomocnych wyroków, a tym samym i całego wymiaru sprawiedliwości. Wszystkie te zależności przemawiają za rozważnym i wyjątkowo incydentalnym sięganiem przez ustawodawcę po tę instytucję. Szczególnie delikatną materią jest amnestia motywowana politycznie, co jak zakładają autorzy, udało się ukazać w niniejszej pracy. Zastosowanie tego instrumentu prawnego wydaje się uzasadnione jedynie w przypadku poważnych zmian ustrojowych w państwie. Taki właśnie charakter miała amnestia z 1989 roku.

Kończąc, należy zaznaczyć, że współcześnie jedynym aktem darowania kary pozostaje, uregulowany w art. 139 Konstytucji RP akt łaski (prawo łaski), będący wyłączną prerogatywą Prezydenta RP. Jednakże i to rozwiązanie nie pozostaje bez wad i może stać się – co miało miejsce w ostatnim czasie – instrumentem walki politycznej.

Streszczenie

Stosowanie instytucji amnestii budziło emocje oraz wątpliwości natury prawnej, politycznej i społecznej. W Polsce zarówno w okresie międzywojennym (1918–1939), jak i w okresie powojennym (1945–1989), amnestie były wydawane wielokrotnie. Choć instytucja ta nie jest stosowana już od ponad trzech dekad, to jednak nie oznacza, że nie warto się jej przyjrzeć.

Przedstawione zostaną aspekty prawne instytucji amnestii w Polsce Ludowej, a mianowicie zwrócona zostanie uwaga na jej uregulowania prawne, istotę i specyfikę jej stosowania oraz oddziaływanie na prawo karne. W szczególności interesująca będzie ustawa o amnestii z 7 grudnia 1989 r., ze względu na to, że jest to ostatni – jak dotąd – akt amnestyjny wydany w Polsce, który wywołał negatywne skutki w dziedzinie prawa karnego w III RP. Omówione zostaną problemy występujące w prawie karnym w związku ze wspomnianym aktem prawnym oraz przyjęte w tej materii rozwiązania systemowe.

Słowa kluczowe: amnestia, abolicja, prawo łaski, PRL, III RP, prawo karne, ustawa o bestiach, izolacja postpenalna

**Amnesty in the People's Republic of Poland (1944–1989)
and in the Early Period of Political Transformation.
The Amnesty Act of 7 December 1989 and its Effects
in the Criminal Law of the Third Polish Republic**

S u m m a r y

The application of the institution of amnesty aroused emotions and doubts of a legal, political and social nature. In Poland, both in the inter-war period (1918–1939) and in the post-war period (1945–1989), amnesties were issued many times. Although this institution has not been used for over three decades, it does not mean that it is not worth taking a look at.

The legal aspects of the institution of amnesty in the People's Republic of Poland will be presented, namely its legal regulations, the essence and specificity of its application, and its impact on criminal law. In particular, the Amnesty Act of December 7, 1989, will be of interest, due to the fact that it is the last amnesty act issued in Poland so far, which had negative effects in the field of criminal law in the Third Republic of Poland. Problems occurring in criminal law in connection with the above-mentioned legal act and the system solutions adopted in this matter will be described.

Keywords: amnesty, abolition, the law of grace, Polish People's Republic, Third Polish Republic, criminal law, Beast Act, post-penal isolation

adw. dr Sebastian Konrad Matyjek

Akademia Piotrkowska w Piotrkowie Trybunalskim

e-mail: sebastian.matyjek@apt.edu.pl

dr Paulina Kamińska

Uniwersytet Jagielloński

e-mail: pkaminska@uj.edu.pl